

УДК 338.432

І. О. Іртищева,
д. е. н., професор,

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв

І. С. Крамаренко,

Міжнародний університет бізнесу і права, м. Херсон

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ

Досліджено основні проблеми кредитування агропродовольчих підприємств на сучасному етапі розвитку економіки. Викладено різноманітні підходи до оцінки кредитоспроможності підприємств агропродовольчої сфери. Запропоновано напрями удосконалення механізму оцінки кредитоспроможності підприємств агропродовольчої сфери.

The basic problems of crediting of agro food enterprises are investigational on the modern stage of development of economy. The various going is expounded near the estimation of solvency of enterprises of agro food sphere. Directions of improvement of mechanism of estimation of solvency of enterprises of agro food sphere are offered.

*Ключові слова: методика, кредитування, агропродовольча сфера, аналіз, кредитоспроможність.
Key words: methodology, crediting, agro food sphere, analysis, solvency.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Ринкові перетворення на сучасному етапі становлення економічної системи України супроводжуються перебудовою в структурі фінансових ресурсів підприємств. При цьому відбувається також перебудова кредитної системи у вигляді розширення кола кредитних відносин, виникнення нових видів позик та кредитних інструментів. Особливу увагу при цьому слід приділити кредитуванню підприємств агропродовольчої сфери, що об'єктивно вимагають поліпшення кредитного клімату. При цьому актуальними залишаються питання удосконалення методичних підходів до оцінки кредитоспроможності агропродовольчих підприємств.

ОГЛЯД (АНАЛІЗ)

ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемам методичного забезпечення кредитних відносин в агропродовольчій сфері присвячені праці багатьох відомих вітчизняних економістів: В.Г. Андрійчука, А.А. Воронкової, О.В. Гриківської, О.В. Гудзя, М.Я. Дем'яненка, П.Т. Саблука, Д.С. Олійника, М.Й. Маліка. Однак питання методичного забезпечення фінансово-кредитної системи агропродовольчої сфери потребують подальшого поглибленого дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є дослідження методичних підходів до оцінки кредитоспроможності та обґрунтування оптимальних показників для підприємств агропродовольчої сфери.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Без фінансової підтримки підприємства агропродовольчої сфери не в змозі ефективно функціонувати. Недостатня кількість власних ресурсів та складність у залученні зовнішніх джерел фінансування позбавляє агропідприємства конкурентоспроможності як на вітчизняному ринку, так і на світовому.

Питання фінансування аграрних товаровиробників не залишається поза увагою державних органів. Протягом останніх років держава компенсує частину відсотків, сплачених аграріями за користування кредитами. Постановами Кабінету Міністрів України передбачено компенсацію у 2007, 2008, 2009 роках частини відсоткової ставки за залученими підприємствами АПК кредитними ресурсами. Значним недоліком, на наш погляд, є складність процедури відшкодування відсотків, сплачених за користування кредитами, до того ж вона щороку змінюється й аграрники не можуть точно розраховувати, яка сума сплачених відсотків буде відшкодована.

У 2007 році в державному бюджеті на програму фінансової підтримки підприємств АПК через здешевлення кредитів було передбачено 658 млн грн, у 2008 році — вже понад 1 млрд грн. Незважаючи на те, що держава виділяє значні суми для відшкодування сплачених відсотків, цих коштів недостатньо для покриття всієї суми. За таких умов, підкреслює О.Є. Гудзь, для надання компенсацій райдержадміністраціями створюються конкурсні комісії рішення яких приймається в закритому режимі, що є підґрунтям для застосування корупційних схем [1].

Цих заходів недостатньо для повного задоволення фінансових потреб виробників аграрної продукції. На недостатнє фінансове забезпечення аграрних виробників звертає увагу і О.Л. Правдюк, вона зазначає, що, як показує досвід реформ, дуже складними для аграрного сектора економіки в ринкових умовах виявилися фінансово-кредитні відносини. Попит сільськогосподарських товаровиробників на фінансові ресурси не задовольняється повною мірою [2]. Через відсутність ліквідної застави в агропродовольчих підприємствах, незнання кредитних продуктів, які пропонуються різними установами банків, великий перелік документів для одержання кредиту, кредитне забезпечення цих підприємств знаходиться на недостатньому рівні

Важливим аспектом визначення та моніторингу кредитного ризику має бути аналіз кредитоспроможності потенційного позичальника. Ключовими моментами цього аналізу є визначення факторів, під впливом яких формується кредитоспроможність підприємства та показників, що їх характеризують, а також повнота їх врахування.

Кредитоспроможність сільгоспідприємства формується під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів (рис. 1). Тому для більш повної та обґрунтованої оцінки кредитоспроможності позичальника необхідно застосовувати систему показників, які враховують усі прояви фінансово-господарської діяльності підприємства сільськогосподарської галузі, а саме: виробничий процес підприємства, забезпеченість ресурсами, раціональне їх використання, дотримання агро-технології, диверсифікованість діяльності, вміння підприємства оперувати на ринку, реалізовувати свою продукцію, управляти грошовими потоками і контролювати фінансовий стан [3].

За умов такого підходу до оцінки кредитоспроможності акцент зміщується від безпосередньо фінансового стану клієнта як абстрагованого показника до технологічних аспектів виробничої діяльності підприємства як передумови його фінансової стійкості та отримання достатнього рівня доходу. Таким чином можна отримати значно більше інформації про підприємство та його діяльність, що дає змогу суттєво зменшити невизначеність, а отже, і ризик неповернення коштів при кредитному забезпеченні підприємств агропродовольчої сфери.

Рішення про надання кредиту агровиробнику приймається на основі інтегральної оцінки кредитоспроможності підприємства, що є результатом розрахунку значень окремих показників за групами оцінки виробничого потенціалу, економічної ефективності, ринкової позиції, фінансового стану та грошового потоку.

Наявність бізнес-плану не завжди є обов'язковою умовою надання кредиту (це стосується спо-

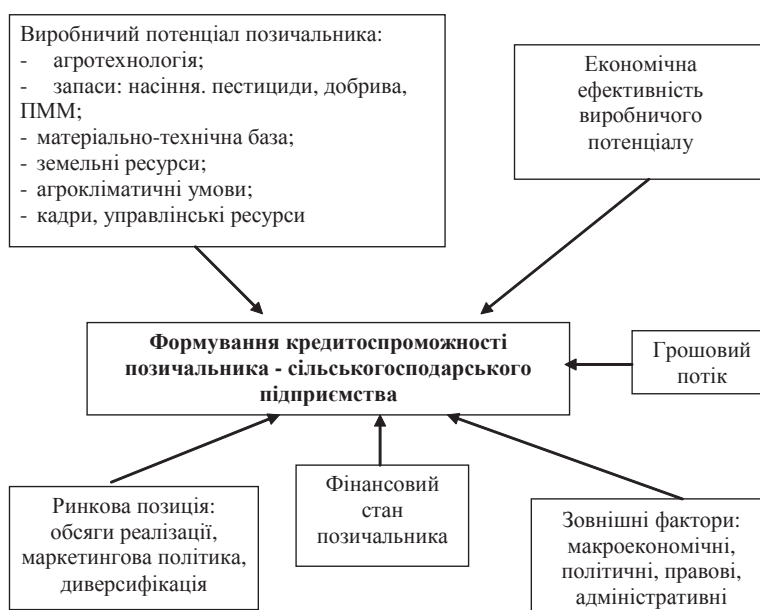

Рис. 1. Фактори формування кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства

живчих кредитів, що надаються домогосподарствам, а також, частково, бізнесових кредитів, що надаються корпораціям). Відповідно до цього передбачається розроблення двох варіантів моделі кредитоспроможності.

Важливим кроком у створенні моделі кредитоспроможності є оцінка значимості відібраних факторів. Таку оцінку можна здійснювати по-різному. На нашу думку, одним із найприйнятніших способів оцінки значимості окремих факторів є їх ранжування за методом аналізу ієрархії Томаса Саати. Відповідно до цього методу будують матриці парних порівнянь, отримані експертним шляхом.

Фактори, що впливають на оцінку кредитоспроможності позичальника, характеризуються так: кредитна історія, ділова репутація, фінансовий стан, якість поданого бізнес-плану, забезпеченість кредиту.

Надійність оцінки зростає у разі розроблення й застосування адекватної моделі кредитоспроможності, яка передбачає кількісний вимір впливу факторів.

Інтегральний показник потенційної кредитоспроможності позичальника визначають як середньозважену оцінку відповідних факторів. Кожен із факторів X_i оцінюють за 10-бальною шкалою. Тобто:

$$O_{цк} = 10 \sum O_{цi} f_i \text{ при } O_{цi} [0; 10] \quad (1),$$

де $O_{цк}$ — інтегральна (комплексна) оцінка потенційної кредитоспроможності позичальника за 100-бальною шкалою, бали;

$O_{цi}$ — оцінка i -го фактора кредитоспроможності за 10-бальною шкалою, бали;

f_i — значущі i -го фактора кредитоспроможності [4].

На нашу думку, господарства з інтегральною оцінкою до 0,6 є високоризикованими та небажаними для надання кредитів комерційних банків; 0,6—0,8 — можна вважати прийнятним об'єктом

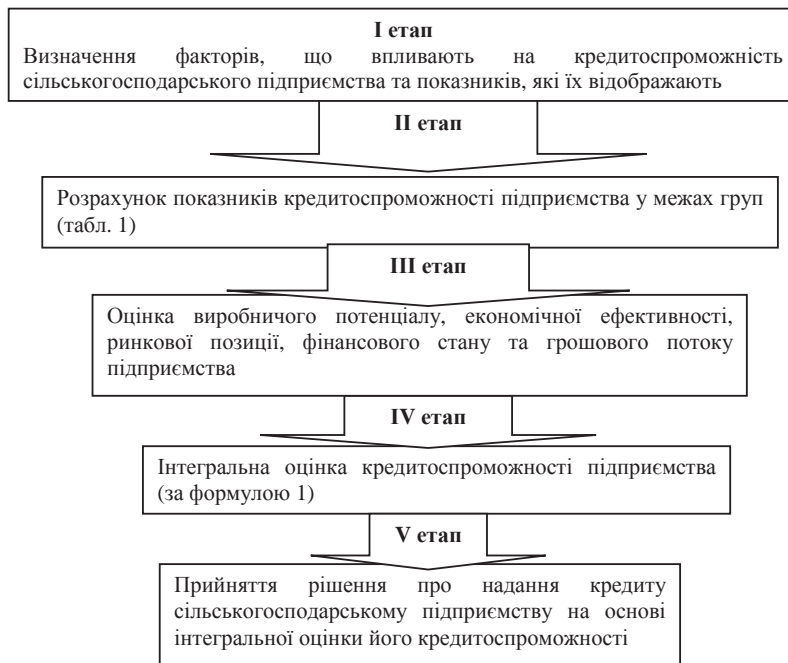

Рис. 2. Етапи оцінки кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства

кредитування, але з підвищеним контролем та створенням більших резервів; 0,8—1 — мають бути стандартними позичальниками; а підприємства з інтегральною оцінкою вище 1 заслуговують на особливі умови кредитування (нижчу відсоткову ставку чи необов'язковість застави).

Вважаємо доречним виділити п'ять основних етапів у процесі оцінки кредитоспроможності потенційного позичальника (рис. 2). При цьому для аналізу впливу фінансово-господарської діяльності сільськогосподарського підприємства на його кредитоспроможність методом експертних оцінок було відібрано 25 факторів, об'єднаних у 5 груп: виробничий потенціал, економічна ефективність його використання, ринкова позиція, фінансовий стан підприємства та, окремо, грошовий потік. В цілому, зазначені групи налічують 43 показники.

До чинників формування кредитоспроможності позичальника сільськогосподарського підприємства відносять: виробничий потенціал підприємства, ринкову позицію, обсяги реалізації, маркетингову політику, диверсифікацію, фінансовий стан позичальника, зовнішні фактори, грошовий потік, економічну ефективність виробничого потенціалу.

На першому етапі оцінки кредитоспроможності сільськогосподарського підприємства визначаються фактори, що впливають на кредитоспроможність та показники, що їх відображають. На другому етапі проводиться розрахунок кредитоспроможності підприємства. На третьому етапі розраховується оцінка виробничого потенціалу, економічної ефективності, ринкової позиції, фінансового стану та грошового потоку підприємства. На четвертому етапі проводиться інтегральна оцінка кредитоспроможності підприємства. П'ятий

етап — заключний, коли приймаються рішення про надання кредиту аграрному підприємству на основі інтегральної оцінки його кредитоспроможності.

Слід також зазначити, що поквартальна оцінка, яка зазвичай використовується комерційними банками, неадекватно відображає дійсний фінансовий стан аграрного підприємства, зокрема, через нерівномірне надходження грошових коштів, спричинене високою сезонністю виробництва та реалізації, непрогнозованістю ринку зернових і технічних культур, відсутністю виваженої цінової політики та державного регулювання. Таким чином, більш адекватною буде оцінка фінансового стану на основі річного, а не квартального фінансового звіту підприємства, а визначення тенденції розвитку підприємства має базуватися на аналізі за 3—4 роки, а не за 3—4 квартали одного року.

ВИСНОВКИ

Удосконалення механізму оцінки кредитоспроможності сільгосптоваровиробників, яке сприяло б більш детальному аналізу та адекватному відображенню фінансово-господарського стану позичальників, призведе до зменшення кредитного ризику комерційного банку. Результатом останнього є підвищення ліміту регулювання та зменшення ціни кредиту, внаслідок чого збільшується доступність кредитних ресурсів для сільськогосподарських підприємств. Завдяки додатковому фінансуванню відбувається активізація виробничих процесів у галузі сільського господарства, а отже, і збільшення валового продукту та покращання добробуту населення.

Література:

1. Гудзь О.Є. Вплив кризових деформацій економічного простору на параметри банківського кредитування суб'єктів аграрної сфери у вимірі фінансової безпеки // Сучасні аспекти стабільного розвитку економіки: Колективна монографія / За редакцією О.О. Непочатенко, П.К. Бечка. — Умань: Видавець "Сочинський", 2010. — 316 с.
 2. Правдюк О.Л. Особливості фінансової політики для аграрних підприємств / О.Л. Правдюк // Економіка АПК. — 2009. — № 2. — С. 84—87.
 3. Бурлан С.А. Методологічні аспекти оцінки кредитоспроможності підприємств аграрного виробництва / С.А. Бурлан, О.Б. Філімонова // Наукові праці. — 2008. — № 64. — С. 149—153.
 4. Майборода І.С. Оцінка кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств на основі інтегрального показника / І.С. Майборода // Наукові праці. — 2009. — № 126. — С. 149—153.
- Стаття надійшла до редакції 30.03.2011 р.*